

Uloga Narodnooslobodilačke vojske Slovenije u okruženju neprijateljevih snaga u završnim operacijama

Kada danas ocenjujemo završne operacije Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije, njenu ulogu i ratna dejstva u opštem antifašističkom frontu za konačan slom nacizma, kao i za konačno oslobođenje naše zemlje, onda to ne činimo samo u interesu istorijske istine već i zbog dragocenih strategijskih i operativno-taktičkih iskustava iz narodnooslobodilačkog rata koji smo dobili pod vođstvom Partije i Tita.

Zbog toga, mislim da će biti korisno da u okviru osnovne teme ovog skupa kratko izložim ulogu Narodnooslobodilačke vojske Slovenije u stvaranju uslova za okruženje neprijateljevih snaga na tlu Slovenije prilikom izvođenja završnih operacija za oslobođenje naše zemlje.

Poznato je da je nemačka Vrhovna komanda u Berlinu, već koncem 1944. godine planirala da i na svom jugoistočnom frontu prema Jugoslaviji organizuje takozvani jugoistični bedem radi povlačenja svojih snaga i neposredne odbrane samog Rajha. Na tu liniju, koja se protezala od južnog Tirola, preko Furlanije, Slovenačkog primorja, Dolenjske i Štajerske, morale bi se povući i organizovati odbranu Grupa armija »E« sa Balkana i Grupa armija »C« iz Italije. U skladu s tim planom Nemci su već u zadnjim mesecima 1944. godine počeli sa organizovanjem te odbrane. Nameravali su da inženjerijski urede odbranu na pogodnim operativno-taktičkim pravcima u istočnoj Štajerskoj, Dolenjskoj i Primorskoj. Za to su

koristili ratne zarobljenike a otpočeli su i sa prisilnom mobilizacijom kojom su obuhvatili mladiće i devojke i mlađe od 15 godina.

U nemačkim planovima i po izričitim naređenjima Himlera bilo je predviđeno izvođenje odlučnih ofanziva svih nemačkih okupacionih, policijskih i kvislinških snaga koje su se tada nalazile u Sloveniji, Furlaniji i Julijskoj krajini, kao i u Primorju koje su bile potčinjene nemačkim SS komandama za Sloveniju i Jadransko primorje. Prema tim planovima ofanzivom u Sloveniji trebalo je uništiti Narodnooslobodilačku vojsku, što bi bio uslov ne samo za bezbedno korišćenje neophodnih komunikacija već, prvenstveno, za nesmetano organizovanje tzv. jugoistočnog bedema i povlačenje nemačkih snaga Gruge armija »E« na tu liniju (oko 200.000 nemačkih i kvislinških vojnika).

Za izvođenje te ofanzive Nemci su raspolagali sa 150.000 vojnika koji su bili u sastavima nemačkih policijskih snaga, pristiglih rezervi i sastavima kvislinga. Kvislinške snage sačinjavali su slovenački belogardejci, a na područje Slovenačkog primorja pristigle su i jedinice Nedićevog dobrovoljačkog korpusa sa tri puka, zatim, dve brigade četnika i jedan puk »Varjagov« ruskog generala Vlasova, kojima se naknadno priključila i 14. SS divizija »Galicien«, kao i još neke druge jedinice. Sve te jedinice su bile priključene i potpuno potčinjene nemačkim SS formacijama, a nekima su i neposredno komandovali nemački SS oficiri. Očigledno, to je bio poslednji čin narodne izdaje svih jugoslovenskih kvislinga.

Ofanziva nemačko-kvislinške vojske u sastavu: 14. SS divizija »Galicien«, jedinice 17, 19. i 28. SS policijskih pukova, puk »Trek« (specijalno izvežban za borbu protiv partizana) i druge okupacione jedinice, otpočela je protiv Četvrte operativne zone već 10. decembra 1944. godine u Štajerskoj i sa prekidima je trajala do polovine marta 1945. godine. Treba napomenuti da je Glavni štab Slovenije po odluci Vrhovnog štaba i druga Tita u martu izdao naređenje Četvrtoj operativnoj zoni, da sve svoje snage, sem manjih odreda, povuče iz Štajerske u Dolenjsku u sastav Sedmog korpusa, kako u dugotrajnoj ofanzivi zbog velike nadmoćnosti neprijatelja ne bi bile uništene. Međutim, zbog neprijateljevih dejstava te snage nisu uspele da pređu reku Savu čiji je vodostaj tada bio visok, pa su ostale u Štajerskoj i mada su imale velike gubitke, ostale su borbeno sposobne. Ofanziva protiv Devetog korpusa, koja je imala ograničeni cilj, otpočela je pod imenom »Rübecal« (Rubecal) 7. februara, i izvodila se na južnom području Primorske u Vipavskoj dolini i južnim predelima Trnovskog gozda. Ona neprijatelju nije donela nikakvog

uspeha. Zato je drugi deo ofanzive pod imenom »Frilinsanfag« (početak proleća) i »Winterende« (kraj zime) planiran da bi se uništio Deveti korpus. Ofanziva je izvedena od 19. marta do 4. aprila, angažovanjem u prvom delu 25.000 neprijateljevih vojnika, a u drugom, znatnim ojačanjima, tako da je odnos snaga prelazio 8:1 u korist neprijatelja. Na kraju ofanzive Korpus je bio potpuno okružen na relativno malom prostoru, pa mu je pretilo uništenje. Međutim, uz najveće napore svih boraca i starešina i velikih gubitaka probio se iz okruženja i sačuvao borbenu sposobnost za poslednja ofanzivna dejstva ka Trstu, Tržiču na Soči i Gorici.

Neprijateljeva ofanziva protiv Sedmog korpusa izvodila se gotovo dva meseca uz kraće prekide, sve do 25. aprila. Neprijatelj je na području Dolenjske tada pokušao da pošto-poto zauzme oslobođeni deo Slovenije i Belu krajinu i da se probije u dolinu Kupe kako bi mogao organizovati i povezati svoju odbranu sa područjem Gorskog kotara i dejstvovati u bok Četvrtoj armiji. (Detaljnije o odbrani Sedmog korpusa vidi članak »Uloga korpusa u pozadini neprijatelja, Vojno delo« br. 2/85, str. 94 do 100).

Sedmi korpus je naredjenjem Vrhovnog komandanta br. 238 od 25. aprila 1945. godine ušao u sastav Četvrte armije spreman za frontalna dejstva. Do završetka tršćanske operacije obezbeđivao je desni bok nastupajućih divizija, a od 1. maja, po odluci komande, prešao je u ofanzivna dejstva na desnom krilu Armije pravcem Kočevje — Ljubljana, sa zadatkom da oslobodi zapadni deo Dolenjske i Ljubljana. Levo od Sedmog korpusa nastupala je 29. divizija, sa zadatkom da oslobodi deo Notranjske od Postojne ka Ljubljani.

Neprijatelj se posle sloma u Kočevju, 3. maja, ubrzano povlačio ka Ljubljani. Petnaesta i Osamanaesta divizija Sedmog korpusa su, za četiri dana vodeći borbu na pojedinim linijama, prevalile put od oko 40 km i 7. maja izbile na komunikaciju Novo Mesto — Ljubljana, oslobodile Višnju goru, Grosiplje i Šmarje i pred Ljubljanom presekle put nemačkim kolonama koje su se povlačile od Zagreba i Novog Mesta ka Ljubljani. Italijanska divizija »Garibaldi« je bila u rezervi Korpusa i obezbeđivala je njegov desni bok.

Sledećeg dana 15. i 18. divizija Sedmog korpusa i 29. divizija odlučno su napale spoljnu odbranu Ljubljane, gde je neprijatelj pružao veoma jak otpor, i do kraja dana probile je na više mesta, uz osetne gubitke, naročito na odseku Orlje — Lavrica istočno od Ljubljane. Noću se neprijatelj povukao i sve tri divizije su ušle u zoru, 9. maja, u Ljubljana, uz veličanstven doček stanovništva, koje

se nije pokorilo neprijatelju ni onda kada je grad bio neprekidnom žičanom ogradom zatvoren i odvojen od okoline.

Dok je 18. divizija ostala u gradu radi obezbeđenja vitalnih objekata i izvršenja drugih zadataka, 15. divizija je produžila borbena dejstva preko reke Save na istok ka Celju i na sever ka Kamniku i Gornjoj Savinjskoj dolini. Kod Celja se spojila sa divizijom Prve armije, a u Gornjoj Savinjskoj dolini sa jednicama Četvrte operativne zone. Istovremeno, 29. divizija je produžila dejstva na sever pravcem Škorja Loka — Kranj — Radovljica. Time su snage ovih divizija presekle put izvlačenja nemačko-ustaške vojske iz Štajerske ka Gorenjskoj i odatle preko prelaza Ljubelj i Jezersko na Karavankama u Korušku, čime je potpuno zatvoren strateški obruč na ovom delu fronta.

Posebno treba istaći izuzetan napor i do kraja savesno izvršavanje svih zadataka koji su postavljeni pred naše jedinice u tom periodu. Dugi odbrambeni dvomosečni bojevi iscrpili su naše jedinice, ali su borci i starešine krajnjim naprezanjem izdržali sve napore. Pokazali su vanrednu izdržljivost u gonjenju neprijatelja, ali za okruživanje na pravcu Kočevje — Ljubljana nisu imali snage ni mogućnosti. Snabdeven motorizovanim sredstvima, neprijatelj je brzo izmicao dok se gonjenje izvodilo peške, a u pozadini neprijatelja na pravcu nastupanja nije bilo partizanskih odreda, jer su bili angažovani na drugim područjima. Zbog toga, a i zbog značaja uopšte, ističem veliki značaj i dejstva u pozadini neprijatelja. Upravo zbog odsutnosti partizanskih jedinica na prostoriji Gorenjske, severno od reke Save, iz Ljubljane, Dolenjske i Notranjske izvukle su se nemačke i kvislinške jedinice koje su u početku završnih operacija u svojim političkim kombinacijama računale na iskrcavanje anglo-američke vojske u Trstu i Istri. Pošto su njihovi planovi propali, a kada su naše snage prodrle do Ljubljane, ostalo im je samo bekstvo preko Karavanki, kuda im je put još bio otvoren.

Na osnovu ovog kratkog izlaganja može se zaključiti sledeće:

1) Narodnooslobodilačka vojska Slovenije uoči završnih operacija i iscrpljujuća odbrambena dejstva ali, uz velike napore i teške gubitke u svojim sastavima, koji su iznosili i do 25 odsto mrtvih i ranjenih, osujetila je neprijateljeve namere, održala svoju borbenu sposobnost i dala značajan doprinos zajedničkim naporima svih armija u zadnjem udaru protiv okupatora i njegovih slugu;

2) Odbrambena operacija na širokom prostoru Slovenije izvođena snagama Sedmog i Devetog korpusa i Četvrte operativne zone

imala je strategijski karakter. Ova borbena dejstva su umnogome doprinela da »jugoistočni bedem« nacističke vojske nije nikad realizovan već obrnuto, na tom prostoru ta se vojska našla u potpunom okruženju;

3) Iz navedenih primera vidi se da smo imali veoma uspešna dejstva u pozadini neprijatelja i to strategijskog značaja ali i negativnih, kada u pozadini neprijatelja nismo imali na operativnim i operativno-taktičkim pravcima partizanskih jedinica. To su dragocena iskustva za organizovanje sistema opštenarodne odbrane;

4) Mada su odbrambena dejstva dvaju korpusa i Četvrtе operativne zone izvođena na odvojenim operativnim područjima, odvijala su se istovremeno. Zbog toga Glavni štab NOV Slovenije nije imao mogućnosti da utiče na tok borbi upućivanjem rezervi sa jednog na drugo područje, jer su sve naše snage bile angažovane a rezervi nije bilo. Njegova uloga koordinatora u izvođenju odbrane, ipak je bila neophodna i svrsishodna. On je direktivama usmeravao štabove korpusa i zone i obezbeđivao informacije o neprijateljevim koncentracijama, pregrupisavanju snaga, namerama i ciljevima. Takvo organizacijsko rešenje komandovanja većim operativnim sastavima u dubokoj pozadini neprijatelja veoma je korisno iskustvo za današnja rešenja u našoj doktrini opštenarodne odbrane;

5) Tokom izvođenja završnih operacija, kao i ranije, narod je u ogromnoj većini i sa velikim entuzijazmom, primernom samodisciplinom, savesno i požrtvovano, uz velike ljudske i materijalne žrtve, ne samo podržavao već neposredno učestvovao u odgovarajućim akcijama pri izvršavanju zadataka naših jedinica;

6) Narodna vlast — narodnooslobodilački odbori i odbori Oslobođilne fronte — dejstvovali su gotovo na čitavoj teritoriji Slovenije, izvršavajući najraznovrsnije zadatke, pa tako i pripremanje i organizovanje snabdevanja svih jedinica koje su se našle na tlu Slovenije. A to je bila brojna vojska, koju su naši ljudi primili sa velikom ljubavlju čime se potvrđivalo ono što je drug Tito često govorio: »Narod i armija, to je bila zaloga našeg uspeha, naše pobjede«. To je i danas, u konceptu našeg sistema opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, jedno od najvažnijih nasleđa i iskustava narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije u Jugoslaviji.